

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Գ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1959

◀ ՄԱՐՏ — ԱՊՐԻԼ ▶

ԹԻԻ 3-4

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

“ԶԱՏԻԿ ՄԵՐ ԶԵՆԱԻ ՔՐԻՍՏՈՍ”

Իբրև արդիւնք Հին և Նոր Տոմարներու տարբերութեան՝ Սաղիմական Զատիկը հինգ շաբաթներ յետոյ կուգայ այս տարի արտասահմանի հայութեան և արևմտեան քրիստոնէութեան Զատիկէն, զոր տօնեցին անոնք Մարտ 29ին, իսկ մենք աստ՝ Երուսաղէմի մէջ պիտի տօնենք Մայիս 3ին: Հակառակ այս ոչ-բաղձալի կացութեան, որ կը պարտադրուի Երուսաղէմի Հայ Եկեղեցիին, Ս. Տեղերու մէջ ստեղծուած՝ և այլևս քարացած ինչ ինչ պայմաններէն, ամէնքս ալ զիտենք թէ կը տօնենք մեր Զատիկը ոչ միայն յիշատակելով մէկ և նոյն հրաշալի դէպքը, այլ նաև ու մանաւանդ մէկ և նոյն ոգիով կը կատարենք զայն, անոնք և մենք, թէ՛ արտասահմանի մէջ և թէ՛ յերուսաղէմ: Որովհետև Զատիկի բարոյական թելադրանքը, որ յատակը և հիմքը պէտք է կազմէ մեր տօնակատարութեանց, մէկ և նոյն է ամենուրեք, և չի կաշկանդուիր ժամանակներէն ու թուականներէն, օրերէն և տօներէն: Այդ ոգին կրնայ խօսիլ մեզի ամէն ժամ ու ամէն օր. վասնզի, ինչպէս կ'ըսէ Ս. Ոսկերեբան Հայրապետը, «Ամէն օր Զատիկ է մեզի համար»:

Եանօթ է թէ Զատիկը սկզբնապէս հրէական տօն մըն էր, և կը կատարուէր այդ ժողովուրդի Եզրիպտոսէն ելքին ի յիշատակ, այսինքն գերութեան վիճակէն ազատութեան վիճակի անցքին իբրև նուիրագործում: Այս իսկ պատճառաւ կը կոչուէր ան Պասք, որ կը թարգմանուի անցք, որ իր մէջ կը բովանդակէր նաև Աստուծոյ հրեշտակին զիշերային անցքը, երբ պատժեց խտապարանոց փարաւոնի ժողովուրդը և խնայեց ընտրեալ ժողովուրդին, անոնց տուներու մուտքին նշմարելով զենեալ զառնուկի արեան նշանը: Իբրև ազատազրման մեծագոյն տօնը՝ Զատիկը կը կատարուէր հրէից մէջ որքան կրօնական խանդով նոյնքան ալ հայրենասիրական ոգևորութեամբ: Այս տօնակատարութեան ընթացքին մանրամասնօրէն կը զործադրուէին այն բոլոր սովորութիւններն ու աւանդութիւնները՝ որոնք կը յիշեցնէին Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդին օտարութեան և ստրկութեան լուծը թօթափելով, դէպի հայրենական երկիր և ազատութիւն իրենց վերադարձի բոլոր պարագաները: Ու այդ սովորութեանց մէջ ամէնէն կեդրոնականն էր զառնուկի զենումը և ամբողջ շաբաթ մը բազար՝

հացի կիրարկումը ամեն տան մէջ: Յատկանշական և խորհրդանշական էր մանաւանդ տունին բոլոր անկիւններու խուզարկումը որ կը կատարուէր խմորեալ հացի փշրանքներն անգամ անհետացնելու մտքով:

Ծանօթ է նաև այն իրողութիւնը որ Քրիստոնէական եկեղեցին, ծնունդ առած ըլլալով Աստուծոյ իրեն համար նախապատրաստուած հրէական միջավայրին մէջ, երբ իրաց բնական բերումով և իրաւունքով կրօնական կեանքի օժանդակ տարրեր և պաշտամունքի մասեր կ'առնէր իր շրջանակէն, հոգ կը տանէր որ ստուերական այդ սովորութիւնները և ծէսերը լեցուէին իրենց իսկական և բարոյական իմաստով և արժէքով Քրիստոնէական շրջանակի մէջ անցնելու և կիրարկութեան դրուելու ընթացքին: — Այնպէս որ երբ եկեղեցին որդեգրեց Հին Ուխտի զխաւորագոյն տօներ՝ Պասքը կամ Զատիկը, հիմնական ալիակերպութեան ենթարկեց գայն, թէ՛ իբրև գէպքի յիշատակութիւն և թէ՛ իբրև իմաստի նշանակութիւն: Զենուած զառնուկը նոր Խորայէի համար Հին Ուխտի ստուերական գառան գենումը չէր այլևս, այլ՝ Գողգոթայի Աստուածաշին Զոհը, որ կը քաւէր աշխարհի մեղքը: Իսկ խմորեալ հացը տուններէն հեռացնելը և բաղարջ հաց ուտելը կը յիշեցնէր եկեղեցիի անդամներուն հին կենցաղի իրենց ապականեալ անցեալէն միանգամ ընդ միշտ խզուելու զազափարը:

Գաղափարներու այսպիսի զուգահեռականութեամբ և բարեփոխութեամբ էր որ Պօղոս Առաքեալ կը զրէր Կորնթոսի նորակազմ եկեղեցիին և կ'ընէր անոնց հետեւալ յատկանշական թելադրանքը. «Այսուհետև սրբուեցէ՛ք հին խմորէն, որպէսզի նոր զանգուած մը ըլլաք, Զեր արդէն իսկ անխմոր (անապական) ընութեամբը: Քանզի մեր զատիկը (զատկական զառնուկը) գենուած է արդէն, որ նոյնինքն Քրիստոսն է: Կատարենք ուրեմն մեր տօնը (մեր Զատիկը) ոչ թէ հին խմորով, այսինքն ոչ թէ չարութեան և անզգամութեան խմորով, այլ սրբութեան և ճշմարտութեան բաղարջով» (Ա. Կորնթ., ե., 7-8):

Վերոյիշեալ խօսքերը ուղղուած են եկեղեցիի մը՝ որ կ'ապրէր այդ ժամանակի մեծ և վաճառաշահ քաղաքներէն մէկուն մէջ: Ինչպէս բոլոր ժամանակներու բոլոր մեծ քաղաքները՝ Կորնթոսն ալ լեցուն էր բարոյական ապականութեամբ, որ մինչև իսկ ինքզինքն զգալի ըրած էր նորակազմ եկեղեցիի մէջ ազգապիղծ ծանր մեղքով մը: Առաքեալը ամենախիստ բառերով հրահանգելէ յետոյ որ եկեղեցիի բարոյական հիմքերը խախտող այդ անգամը «Աստուանային մատենել ի սատակումն մարմնոյ», և հաւանաբար օգտուելով Զատիկի տօնին մօտաւորութենէն, կ'անցնի բացատրելու այդ տօնին քրիստոնէական իմաստը: Խորայէլացիք, ըսել կ'ուզէ մեծ Առաքեալը, իրենց զատկական զառնուկը մորթելէն և բաղարջ հացը ուտելէն յետոյ այլևս չկերան եղիպտոսի կասկարաններէն և անոր խմորուն հացէն. այսինքն միանգամ ընդ միշտ կտրուեցան այդ երկրի անբարոյ և հեթանոսական կենցաղէն: Մենք, Քրիստոնեաներս ալ պարտաւորութիւն պիտի զգանք ջնջելու և սրբելու մեր անհատական և ընկերային կեանքէն անպատիւ և անպատկառ կեանքի ամեն նախկին սովորութիւնները: Քանզի Քրիստոս, որ մեզի համար Աստուծոյ Գառնուկն է որ իր վրայ առած է մարդոց մեղքերը, մեզի համար զոհուելով ազատեց զմեզ մեղքի գերութենէն և սրբեց ապականութեան ախտէն: Ուրեմն, կը յարէ Առաքեալը, Անոր արիւնով

փրկուածներս այսուհետեւ տօն կատարենք ոչ թէ շաբաթ մը միայն բաղարջ հաց ուտելով, այլ ամբողջ մեր կեանքի տևողութեան «հին խմորը» մեր հոգիներու տուններէն դուրս արտաքսելով:

Առաքեալի խօսքերէն կ'եզրակացուի որ քրիստոնէական կեանքը տեսական Զատիկի տօնակատարութիւն մըն է, այդ տօնին բոլոր իմաստներով և բոլոր երեսներու մէջ: Զատիկը տօն է ուրախութեան, տօն է ազատութեան և տօն է սրբացման:

Անհնար է երևակայել աւելի ուժգին և աւելի հոգեպարար ուրախութիւնքան այն՝ որ Առաքեալներունը եղաւ երբ անոնք վերստին կեանքի եկած տեսան իրենց խաչեալ Վարդապետը: Այդ ուրախութեան արձագանգն է որ կ'ունենդրենք մենք առաքելական այս յանձնարարութեան մէջ. «Ուրախ լերուք ի Տէր յամենայն ժամ. դարձեալ ասեմ՝ ուրախ լերուք» (Փիլ., Դ., 4): Ասիկա ուրիշ մէկ ձևն է ըսելու. «Ամէն ատեն Զատիկ տօնեցէք»: Զատիկը արդարև զերազանց ուրախութեան օրն է. իսկ ուրախութիւնը քրիստոնէայ հոգեվիճակի հիմնական յատկանիշն է: Սուրբ Հոգիով լեցուած անձի, այսինքն հոգեպէս նորոգուած կեանքի պտուղներէն մէկն է «խնդութիւնը» (Գաղ., Ե., 22): Ուրախութիւնը կեանքն իսկ է, ապրիլն իսկ է, բառին թէ՛ աշխարհիկ իմաստով և թէ՛ հոգեոր առումով: Ուրախութենէ զուրկ մարդը խորքին մէջ կեանքի համար մեռած մարդն է: Միայն թէ պէտք է զանազանել ժամանակաւոր ուրախութիւնը՝ մնայունէն: Գինիին տուած ուրախութիւնը այնքան կը տևէ՝ որչափ զինիին ազդեցութիւնը: Եթէ ուրախութեան աղբյուրը մարդուն անձին մէջ չէ, զինիին սթափումին կը յաջորդէ առաւել տխրութիւն՝ զոր մոռնալու համար զրգաւորտ արարածը աւելին կ'ուզէ: Ֆիզիքական կեանքին առթած ուրախութիւնը այնքան ժամանակ կը տևէ, որքան մարմինն ֆիզիքական զործարանները կրնան արտադրել զայն: Երբ անոնք անգործութեան մատնուին, կեանքի համապատասխան համն ալ կը ցամբի: Իսկ ֆիզիքական կեանքի քայքայման հետ, անով պայմանաւոր բոլոր ուրախութիւններն ալ կ'անհետին միանգամ ընդ միշտ: — Հոգեկան կեանքի յատակն ալ, կ'ըսէինք, կը կազմէ ուրախութիւնը, որ սակայն անպատճառ չ'արտայայտուիր արտաքին ձևերով, թէև անխուսափելիօրէն կը ճառագայթէ մարդուն զործերուն և կենցաղին մէջ: Այս ուրախութիւնը կը բղիթի մարդու անձին և հոգիին տկերէն՝ որոնք իրենց կարգին հաղորդակցութեան մէջ են անտեսանելի աշխարհի լեռներէն իջնող «կենդանի ջուրերու» անսպառ աւազաններուն հետ: «Կեանքի պրիւրին» իր սափորը բացող «վիշտի մարդն» անգամ սգաւոր է լոկ այն պատճառով որ իր եղբայրներէն շատեր զուրկ են զինք կենդանացնող ուրախութենէն. կը տխրի լոկ՝ տեսնելով որ իր եղբայրներէն ոմանք իրենց չարախինդ և ժամանակաւոր ուրախութիւնը կը փնտռեն զրկելով ուրիշները՝ կեանքին տուած կամ տալիք երջանկութիւններէն: Սակայն քրիստոնէական անտեսութեան մէջ ա՛յս և նման պատճառներով «սգաւորները» պիտի մխիթարուին ի վերջոյ: Իսկ անոնք որոնք անպարկեշտ և մոլի բարքերու մէջ կը փնտռեն կեանքի երջանկութիւնը, զրկուած պիտի ըլլան Զատիկի բերած ուրախութենէն: Անոնք որոնք անխիղճ ամբաստանութիւններու և դաւաճանութիւններու թակարդ լարելու զինովութեան մէջ կ'որոնեն իրենց

երջանկութիւնը ոչ միայն իրաւունք պիտի չունենան՝ այլ իրականին մէջ պիտի չկրնան Զատիկ տօնել։ Աստուծոյ Գառնուկին փրկարար արիւնը, որ թափուեցաւ նաև իրենց համար, սարսափ պիտի ազդէ անոնց, և անոնք ամբողջ տարին իրենք զիրենք զուրկ պահելէ յետոյ՝ մինչև իսկ այն օրը պիտի չկրնան մօտենալ Տիրոջ անսպառ սեղանին և անոր կենսատու և ուրախարար բաժակին։

Զատիկը տօն էր երբայական կրօնքին մէջ, օտարին տիրակալութեան լուծէն ազատագրման։ Քրիստոնէական շրջանակի մէջ ևս տօնն է այն՝ չարին, մեղքին և ապականութեան տիրակալութենէն ազատագրման։ Զատիկ տօնել, ուրեմն, քրիստոնէական հասկացողութեամբ կը նշանակէ մեղքէ ազատուած ըլլալու երանութիւնը երգել։ Եւ որովհետև այս վիճակը ամէն օր կը պահանջուի Քրիստոնեայէն, հետևաբար բոլոր անոնք որոնք ունին զերագոյն բախտաւորութիւնը մարդկային կեանքը ապականող չարութեան մեքենայութիւններէն ազատ ըլլալու, ամէն օր գատկական տօնակատարութեան մէջ են։ — Ատելաժառ կիրքերու տիրակալութեան տակ եղողներ Զատիկ չեն կրնար կատարել։ Ամէն օր ու ամէն ժամ իրենց մտքով ու սրտով հեթանոսական կեանք ապրող մարդիկ անկտրող են մասնակցելու գատկի տօնակատարութեան։ Գիշերը ցերեկին խառնելով, փակուած դռներու ետին, առանձնութեան մէջ կամ սատանայէ նախապահուած ժողովներու մէջ դաւադրութիւն նիւթելով զբաղող մարդեր չեն կրնար և իրաւունք չունին Քրիստոնէական Զատիկ տօնելու, որովհետև չարութեան ոյժերու իշխանութեան տակ ապրող ստրուկներ են տակաւին . . . :

Զատիկը սրբացման տօնն է զերագանցապէս. «Սրբուեցէք հին խմորէն, որպէսզի նոր զանդուած մը ըլլաք. Բանգի զաւթի մեր զեմաւ Քրիստոս» կ'ըսէր Առաքեալը։ Զատիկի տօնակատարութիւնը սրբութեան փառաւորումն է, որովհետև սուրբ կեանքի յաղթանակի տօնն է այն. «Ոչ տացես սրբոյ քում տեսանել զապականութիւն»։ Զատիկը նորոգուած, մաքուր և հոգեպէս առողջ կեանքի տօնակատարութիւն է։ Չար ոգիներ, որոնք թաղուած են իրենց յոռի խորհուրդներու ապականութեան մէջ, պիտի չկրնան տեսնել յարութեան լոյսը։ Խարանուած խղճմտանքներ, որոնք այլևս չեն արձագանգեր հոգեկան ու բարոյական աշխարհէն եկող ձայները, պիտի չկրնան հնչեցնել աստուածային սրբութեան մեղեդին Զատիկի օրը։ Քրիստոնէական Զատիկ տօնելը արդար իրաւունքն է ապաշխարած սրտերու, պարկեշտ կեանքերու և զոհողութեան աստիկ այն բիւրաւոր բարի հոգիներուն, որոնք բոլորուած՝ աստ Քրիստոսի լոյս-զերեզմանին շուրջ, կամ այլուր՝ Հայց. եկեղեցիներու կողքին, կը պաշտպանեն մեր ազգային և աստուածային սրբութիւնները, ի զին ամէն զոհողութեան և ընդդէմ ներսէն և դուրսէն զործող չարութեան զործակալներու ոտնձգութեանց։ Այդպիսիներուն է Զատիկ տօնելու երջանկութիւնը՝ զոր կը հնչեցնէ նաև Յարութեան օրուան միւր շարականը. «Այսօր Զատիկ մեր զենմամբ Քրիստոսի, արասցուք տօն ցնծութեան նորոգեալքս ի հնութենէ մեզաց ասելով. Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»։